Een kader voor vrede in Oekraïne

In „Een kader voor vrede in Oekraïne“ doet econoom en topdiplomaat Jeffrey D. Sachs een concreet voorstel om een einde te maken aan de oorlog in Europa.
20 okt. 2026

De oorlog in Oekraïne kan definitief worden beëindigd op voorwaarden die de staatshoedanigheid van Oekraïne beschermen, tegemoetkomen aan de veiligheidsbelangen van Rusland en de basis leggen voor een duurzame Europese veiligheidsorde. Nu er in Noorwegen weer een onderhandelingsronde op gang komt, stel ik een regeling voor die als één pakket wordt gesloten, ondertekend door Oekraïne en Rusland, aangenomen door middel van een stemming in de Veiligheidsraad van de Verenigde Naties op grond van hoofdstuk VII van het Handvest, en gezamenlijk gegarandeerd door de vijf permanente leden van de Raad samen met andere staten die ervoor kiezen zich hierbij aan te sluiten. Het voorstel berust op het beginsel van ondeelbare veiligheid zoals vastgelegd in de Slotakte van Helsinki en het Handvest van Parijs.

Het pakket zou vier kernverbintenissen bevatten. De eerste is de permanente neutraliteit van Oekraïne, vastgelegd in een grondwettelijke wet naar het voorbeeld van de Oostenrijkse wet van 1955, waarmee Oekraïne zou terugkeren naar de oorspronkelijke keuze uit zijn Verklaring van Staatssoevereiniteit van 1990. Oekraïne zou zich bij geen enkel militair bondgenootschap aansluiten en geen buitenlandse bases of strijdkrachten huisvesten, noch van de NAVO, noch van de Europese Unie, noch van hun lidstaten, noch van Rusland. Neutraliteit zou geen ontwapening betekenen, en Oekraïne zou strijdkrachten behouden voor zijn eigen verdediging. De tweede toezegging is dat Oekraïne zijn kandidatuur voor lidmaatschap van de Europese Unie zou nastreven als een permanent neutrale staat, met een neutraliteitsprotocol in zijn toetredingsverdrag naar het voorbeeld van dat van Ierland, en dat Rusland zou bevestigen dat het lidmaatschap van Oekraïne van de EU verenigbaar is met de veiligheid van Rusland. Het derde punt betreft een wapenstilstandslijn die op de datum van ondertekening langs de contactlijn wordt getrokken. Elke partij zou de facto rechtsbevoegdheid uitoefenen aan haar kant van de lijn, geen van beide zou de territoriale aanspraken van de ander erkennen, en beide zouden afzien van het gebruik van geweld bij eventuele toekomstige aanpassingen. Deze formule is verenigbaar met de grondwetten van beide landen, die de afstaan van grondgebied verbieden of ernstig beperken. Het vierde punt betreft het einde van de uitbreiding van de NAVO naar het oosten. Bij de ondertekening zou de Noord-Atlantische Raad verklaren dat de NAVO Oekraïne of andere nieuwe leden in Oost-Europa of de Zuid-Kaukasus niet zal toelaten, waarmee de toezegging van Boekarest uit 2008 wordt ingetrokken.

De regeling zou bij ondertekening in werking treden als een definitief einde van de vijandelijkheden, niet als een tijdelijk staakt-het-vuren, en de bepalingen ervan zouden stapsgewijs worden uitgevoerd onder internationaal toezicht. Geen enkel onderdeel zou afzonderlijk worden onderhandeld, en geen enkele partij zou worden gevraagd om vóór de ondertekening concessies te doen.

De territoriale regelingen zijn bedoeld om tegemoet te komen aan de zorgen en aanspraken van beide partijen. Oekraïense troepen zouden zich terugtrekken uit het deel van de regio Donetsk dat Oekraïne nu controleert; dit gebied zou een gedemilitariseerde speciale zone worden. Russische troepen zouden dit gebied niet betreden, het bestaande lokale burgerbestuur zou blijven functioneren en de definitieve status ervan zou worden overgelaten aan onderhandelingen. Rusland zou zich terugtrekken uit de gebieden die het in de regio Dnipropetrovsk bezet, en uit de Kinburn-landtong. Aan beide zijden van de Russisch-Oekraïense grens zou een noordelijke veiligheidszone worden gedemilitariseerd, en Russische troepen zouden de gebieden die zij in de regio’s Charkov en Soemy bezetten verlaten naarmate Oekraïense troepen zich van hun kant terugtrekken. De kerncentrale van Zaporizhzhia zou onder Russische controle blijven staan, onder veiligheidstoezicht van het IAEA, en zou een overeengekomen deel van haar elektriciteit tegen kostprijs aan Oekraïne verkopen.

Langs beide zijden van de wapenstilstandslijn zou een gedemilitariseerde zone lopen, waarbij zware wapens en langeafstandsaanvalssystemen tot overeengekomen afstanden zouden worden teruggetrokken, en in de grensgebieden aan beide zijden zouden wederzijdse maxima voor troepensterkte gelden. In de Zwarte Zee en de Zee van Azov zou de commerciële scheepvaart vrij zijn voor alle Oekraïense en Russische havens, en zouden aanvallen op schepen en havens verboden zijn.

De regeling in Oekraïne zou ook het begin moeten vormen van het herstel van de Europese veiligheid als geheel. De NAVO en Rusland zouden overeenstemming bereiken over een moratorium op vanaf de grond gelanceerde middellangeafstandsraketten in Europa, zich onthouden van de inzet van kernwapens in nog meer landen, en de NAVO-Rusland-Raad herstellen. Normale diplomatieke betrekkingen zouden aan beide zijden worden hersteld. De partijen zouden de eerste top van de Organisatie voor Veiligheid en Samenwerking in Europa (OVSE) sinds 2010 bijeenroepen om de OVSE te belasten met het toezicht op de regeling, de controle op wapenbeperkingen en het toezicht op de bepalingen inzake rechten.

Kwesties op het gebied van taal, onderwijs, cultuur en religie zouden worden opgelost volgens Europese normen, waarbij de Russische taal op dezelfde voet zou worden behandeld als de andere minderheidstalen van Oekraïne, en Rusland zou dezelfde verplichtingen aanvaarden ten aanzien van Oekraïense sprekers en religieuze gemeenschappen aan zijn kant van de grens. Alle verplichtingen met betrekking tot extremisme en het aanzetten tot geweld zouden wederzijds zijn en door de OVSE worden gecontroleerd. Krijgsgevangenen zouden op basis van „allemaal voor allemaal” worden uitgewisseld, vastgehouden burgers zouden worden vrijgelaten en van hun familie gescheiden kinderen zouden worden herenigd met hun families.

De sancties zouden in de loop van 2027 worden opgeheven. Ook zouden de bevroren staatsactiva van Rusland worden vrijgegeven en zou privé-eigendom dat aan beide zijden in beslag is genomen of bevroren is, worden teruggegeven. Een internationaal wederopbouwfonds, beheerd door de Europese Investeringsbank, zou de wederopbouw aan beide zijden van de grens financieren, met bijdragen van alle partijen, inclusief Rusland, in het kader van een gezamenlijke inspanning en niet als herstelbetalingen. Het gastransport door Oekraïne zou kunnen worden hervat waar er bereidwillige afnemers zijn, zonder enige verplichting van de Europese Unie om Russisch gas af te nemen.

Een rapport over een ernstige schending door een OVSE-waarnemingsmissie van ongewapende waarnemers uit staten buiten de NAVO zou aanleiding geven tot overleg tussen de garantstellers en een verwijzing naar de Veiligheidsraad. Oekraïne zou de staat van beleg opheffen en verkiezingen houden onder toezicht van de OVSE, en de nieuw gekozen Verchovna Rada zou het akkoord ratificeren en de grondwet inzake neutraliteit aannemen, terwijl de Russische Federale Vergadering dit in dezelfde fase zou ratificeren.

Dit voorgestelde akkoord pakt de oorzaken van de oorlog aan in plaats van alleen de symptomen. Europa is grotendeels afwezig geweest bij het uitwerken van de vrede. Door een dergelijk kader voor te stellen, kunnen Europese regeringen het voortouw nemen bij het opbouwen van de ondeelbare veiligheid van Europa en helpen een einde te maken aan een oorlog die honderdduizenden levens heeft gekost en een voortdurend risico op confrontatie tussen kernmachten met zich meebrengt.

Jeffrey D. Sachs

20 oktober 2026

De schrijver is universiteitsprofessor en directeur van het Centrum voor Duurzame Ontwikkeling aan de Columbia University, en voorzitter van het VN-netwerk voor oplossingen voor duurzame ontwikkeling.